

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРІОГРАФІЇ**Павлишин Любов Володимирівна**

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород

e-mail: liubov.pavlyshyn@uzhnu.edu.ua

У статті здійснено аналіз розробки проблематики становлення та розвитку зовнішньої політики Чеської Республіки у працях українських та зарубіжних дослідників. Наукова проблема привертає до себе чималу зацікавленість фахівців у сфері міжнародних відносин, адже є актуальною та перебуває у несталій формі. Відповідно, існує необхідність у постійних наукових пошуках. У статті узагальнено новий матеріал з досліджуваної теми історіографії. Автором було розглянуто основну масу наукової літератури з проблематики зовнішньої політики суверенної Чеської Республіки. Для об'єктивного розкриття теми література була розподілена за проблемним принципом. Проблематика розвитку міжнародних відносин країн ЦСЄ у посткомуністичний період та Чехії, зокрема, висвітлюється у багатьох наукових та науково-популярних працях. Серед зарубіжних дослідників автор виділяє в основному чеських, словацьких, німецьких та британських. Такий етно-географічний ряд науковців зумовлений специфікою геополітичного розташування Чеської Республіки. Українські дослідники даної проблематики розглядаються крізь призму вітчизняної науки. У статті подано аналіз наукових досліджень з наступних питань: загальні трансформаційні перетворення у регіоні ЦСЄ, становлення суверенної Чеської Республіки та її національної політики, досвід інтеграції країни до Європейського Союзу та НАТО, Вишеградське співробітництво, розвиток чесько-словацьких відносин та становлення українсько-чеського міждержавного співробітництва. Для повного і всебічного висвітлення досліджуваної проблеми нами використано значну кількість матеріалів періодичних видань України, Чехії, Словаччини та Німеччини. Огляд використаних праць вітчизняних та зарубіжних дослідників демонструє, що у більшості з них порушуються загальні проблеми внутрішньополітичних трансформаційних процесів у площині політологічних, економічних або культурологічних досліджень.

Ключові слова: історіографія, зовнішня політика, Чеська Республіка.

Постановка проблеми. Геополітичний простір Центральної Європи завжди привертая увагу дослідників. Незважаючи на різні дефініції, історичні, культурні та політичні критерії цього регіону, географічні межі та суспільно-політичну ситуацію, Чехія була, є і залишається «серцем Європи» і тому розглядається нами, як основна складова даного геополітичного простору. Історія розвитку міжнародних відносин Центральноєвропейського регіону має безпосередній вплив на формування сучасної зовнішньої та національної політики держав, котрі до нього належать. Без розуміння історичних процесів, які відбувалися у регіоні в минулому і які протікають сьогодні, неможливо вірно спрогнозувати тенденції розвитку регіональної міжнародної політики. На основі історіографії автором робляться спроби проаналізувати перебіг трансформаційних європейських і євроатлантичних інтеграційних процесів країн Центрально-Східної Європи. Розглянуті наукові праці й публікації автор розподіляє на вітчизняні та зарубіжні. Оскільки у кожній окремій праці, як правило, розглядається чи аналізується вузьке коло проблем, то це зумовлює до розподілу літератури також за проблемним принципом. У зв'язку з цим варто виділити наступні наукові питання, які піднімаються авторами розглянутих праць: загальні трансформаційні перетворення у регіоні ЦСЄ, становлення суверенної Чеської Республіки, досвід її інтеграції до Європейського Союзу та НАТО, Вишеградське співробітництво, розвиток чесько-словацьких відносин та становлення українсько-

чеського міждержавного співробітництва.

Метою статті є проаналізувати стан розробки досліджуваної нами проблематики у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Для досягнення поставленої мети автором було розглянуто основну масу наукової літератури з проблематики зовнішньої політики Чеської Республіки.

Виклад основного матеріалу. Серед вітчизняних дослідників трансформаційних перетворень у країнах Центрально-Східної Європи та у Чеській Республіці зокрема, необхідно виділити наступних: Іван Артёмов [Артёмов, 2009; 2011; 2014], Степан Віднянський [Віднянський, 2003; 2009], Іван Устич [Устич, 1998], Іван Вовканич [Вовканич, 1997; 2003], Олексій Зарицький [Зарицький, 2001; 2008], Галина Зеленько [Зеленько, 2005; 2009], Єва Кіш [Кіш, 1998; 2003; 2004; 2008], Михайло Кірсенко [Кірсенко, 1999], Людмила Кіцила [Кіцила, 2004], Василь Климончук [Климончук, 2020], Володимир Копійка [Копійка, 2002; 2005], Григорій Перепелиця [Перепелиця, 2003], Світлана Мітряєва [Мітряєва, 2008; 2014], Роман Корсак [Корсак, 2007; 2013; 2018], Мирослава Лендєл [Лендєл, 2014; 2016], Андрій Мартинов [Мартинов, 2006], Дмитро Мороз [Мороз, 2004; 2006], Віталій Андрейко [Андрейко, 2005; 2006; 2011; 2017], Світлана Мотрук [Мотрук, 2010; 2019; 2020], Володимир Приходько [Приходько, 1999; 2004], Оксана Салата [Салата, 2019], Тетяна Стародуб [Стародуб, 2004], Тетяна Федорчак [Федорчак, 2012], Олена Цуп [Цуп, 2008], Інна Мартинчук [Мартинчук, 2006; 2007], Тетяна Мелешенко [Мелешенко, 2015].

Проблематика розвитку міжнародних відносин країн ЦСЄ у посткомуністичний період висвітлюється у багатьох наукових та науково-популярних працях, часописах та інтернет-виданнях. На увагу заслуговує у даному огляді монографія Володимира Приходько «Нижня революція в Чехословаччині та формування нової внутрішньої і зовнішньої політики країни» [Приходько, 1999]. У ній проаналізовано причини виникнення політичної кризи в Чехословаччині наприкінці 1989 року, початок і хід Оксамитової революції, її рушійні сили та наслідки, а також формування нових напрямків зовнішньої політики Чехословаччини. У даній роботі детально розглядаються причини розпаду ЧСФР та особливості формування чехословацької дипломатії після 1989 року, що стала підґрунтям незалежної зовнішньої політики вже Чеської Республіки.

Фундаментальною працею з вивчення проблеми розвитку міжнародних відносин у Центрально-Східній Європі в контексті регіональних, континентальних та трансконтинентальних інтеграційних процесів є монографія Єви Кіш «Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції» [Кіш, 2008], де науковиця продемонструвала новий погляд на єврорегіональне співробітництво після «великого розширення» ЄС. У роботі розкривається сутність та специфіка системи міжнародного та міжрегіонального рівнів співробітництва країн центральноєвропейського регіону у форматі Вишеградського об'єднання. У монографії Є. Кіш зазначається важлива особливість єврорегіональної інтеграції, в якій ключова роль належить новому європейському східному кордону, що є безперечно цікавим і для України. Ще однією науковою роботою, в якій розглядаються суспільно-політичні зміни в Чеській Республіці, є монографія Тетяни Федорчак «Політична трансформація Чеської Республіки: внутрішні та зовнішні виміри» [Федорчак, 2012]. Як видно з назви, трансформаційні процеси у політичному житті Чеської Республіки кінця ХХ – початку ХХІ ст. дослідниця розглядає у внутрішніх і зовнішніх вимірах. Увага зосереджена на аналізі діяльності чеських і європейських політичних сил.

Вартими уваги є також праці, присвячені історико-правовому аналізу демократичних змін у країнах Центрально-Східної Європи наприкінці ХХ ст. Зокрема монографія Богдани Мельниченко «Політико-правові перетворення в Центрально-Східній Європі наприкінці ХХ ст. (на матеріалах Польщі, Чехії та Словаччини)» [Мельниченко, 2012], присвячена комплексному аналізу правових аспектів інтеграції країн Центрально-Східної Європи до Європейського Союзу та змінам у зовнішній політиці країн ЦСЄ у нових геополітичних умовах. Монографія Євгена Бевзюка «Країни Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації» також засвідчує високий інтерес українських науковців до даної проблематики [Бевзюк, 2010].

Правові основи постсоціалістичної модернізації країн ЦСЄ досліджує у своїх працях доктор юридичних наук, професор Василь Лемак. Варто виділити його монографію «Державно-правова реформа в Чехословаччині в умовах постсоціалістичної модернізації й поділу федерації», статті про

правову систему Чеської Республіки та, зокрема, про механізм проведення люстрації [Лемак, 2002; 2013; 2018].

Чималий внесок у дослідження процесу формування демократичних держав Європи зроблений у праці Степана Віднянського та Андрія Мартинова «Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу» [Віднянський, 2009], яка вийшла у 2009 р. У ній поряд з історико-політичними портретами більшості відомих діячів-засновників Європейського Союзу висвітлено постать Вацлава Гавела як видатного політика, котрий став символом демократичних змін у Центрально-Східній Європі.

Серед українських науково-популярних праць слід, зокрема, виділити книгу українського дипломата Олексія Зарицького «Вацлав Гавел. Політичний портрет» [Зарицький, 2001]. Автор на широкому фактичному матеріалі висвітлює життя і діяльність видатного політичного діяча сучасності, розкриває умови становлення особистості політика, формування його світоглядних переконань. У роботі аналізується шлях Гавела від драматурга до дисидента і політика. Авторству О. Зарицького також належить ряд статей, в яких проаналізовано зовнішньополітичний курс Чеської Республіки у 1990-х рр. [Зарицький, 2008].

Відзначимо також, що у 2017 р. вийшов розлогий історіографічний огляд Сергія Калитка та Олександра Кравчука, присвячений вивченню чеської історії українськими науковцями. Там, серед іншого, подано загальний аналіз більшості вітчизняних досліджень про сучасну зовнішню політику Чехії, опублікованих на той момент [Калитко, 2017, с. 354–359].

Серед чеських вчених, які займаються вивченням історії міжнародних відносин регіону Центрально-Східної Європи найбільш знайомими у наукових колах є Отто Пік (Otto Pick) [Pick, 2004; 2005], Владімір Гандл (Vladimir Handl) [Handl, 2002; 2004; 2005] та Александр Орт (Alexander Ort) [Ort, 2004]. У численних працях названих вище науковців розглядаються як діяльність чехословацької дипломатії після 1989 року, так і особливості становлення зовнішньої політики вже самостійної Чеської Республіки. Значним доробком в області дослідження міжнародних відносин є праця згаданого вище історика та політолога Александра Орта «Чеська зовнішня політика» (оригінальна назва – «Česká zahraniční politika»), видана у 2004 р. [Ort, 2004]. Робота являє собою аналітичний огляд внутрішньо-політичних процесів у країні та їх вплив на формування зовнішньої політики суверенної Чеської Республіки. Групою згаданих вище науковців з Інституту міжнародних відносин у Празі у 2004 р. було видано колективну монографію «Закордонна політика Чеської Республіки 1993 – 2004» (оригінальна назва – «Zahraniční politika České Republiky 1993 – 2004») [Pick, Handl, 2004]. Під егідою Інституту міжнародних відносин у 2005 р. вийшло також ґрунтовне дослідження «Історія чеської політики в документах» (оригінальна назва – «Dejiny české politiky v dokumentech») Зденека Веселого (Zdenek Vesely) [Vesely, 2005]. Воно є взірцевою джерельно-фактографічною та, водночас, аналітичною роботою. Крім того на увагу заслуговують монографії

доктора Веселого «Огляд історії чеської держави» (оригінальна назва – «Přehled dějin českého státu») [Vesely, 1999], що вийшла у 1999 році в Празі та «Історія чеської закордонної політики» (оригінальна назва – «Dějiny české zahraniční politiky») [Vesely, 2013], видана у 2013 р. Остання з названих праць є узагальненням усіх попередніх досліджень науковця у галузі історії міжнародних відносин. У ній подано огляд документів та проаналізовано історію розвитку міжнародних зв'язків чеських земель від часів Середньовіччя до наших днів. У контексті нашого дослідження важливими є розділи, присвячені аналізу зовнішньої політики Чехословаччини у період холодної війни, постлистопадового періоду, а також власне незалежної Чеської Республіки. У праці «Огляд історії чеської держави» автор описав та систематизував головні події, періоди та етапи в історії чеської державності. Ще одним вагомим виданням Інституту міжнародних відносин є колективна праця «Чеські національні інтереси» (оригінальна назва – «České národní zájmy») [České národní zájmy, 1993], яка з'явилася у перший рік незалежності Чеської Республіки. У ній досліджено основні періоди та чинники формування чеських національних інтересів, що стало важливою основою для формування сучасної національної політики вже суверенної Чеської Республіки.

Серед вартих уваги найновіших чеських публікацій з даної проблематики є видані у 2019 р. праці Франтішка Еммерта (František Emmert) та Зденека Лежака (Zdeněk Ležák). Першому автору належать дослідження «Модерна чеська історія» (оригінальна назва – «Moderní české dějiny») [Emmert, 2019] та «Оксамитова революція – шлях до свободи» (оригінальна назва – «Sametová revoluce – cesta ke svobodě») [Emmert, 2019]. Зденек Лежак спробував у популярному форматі коміксу відтворити чехословацькі події 1989 року та їх вплив на весь регіон Центрально-Східної Європи «Оксамитова революція. Падіння залізної завіси у коміксі» (оригінальна назва – «Sametová revoluce. Pád železné opony v komiksu») [Ležák, 2019]. Цікавим поглядом на чеську історію вирізняється книга письменника Яна Бауера (Jan Bauer) під назвою «Неоднозначна Чехословаччина (1918 – 1992)» (оригінальна назва – «Nesamozřejmě Československo (1918 – 1992)»), що вийшла у 2018 р. [Bauer, 2018].

Беззаперечно на увагу заслуговують й праці провідних чеських державних діячів та політиків, які мали безпосередній вплив на визначення напрямків внутрішньої та зовнішньої політики Чеської Республіки та візії держави загалом. Політичне есе «Сила безсилах» (оригінальна назва – «Moc bezmocných») [Navel, 1989], написане ще у жовтні 1978 р. тоді майбутнім президентом Вацлавом Гавелом, було вперше видане у 1989 р., а в українському перекладі вийшло у 2016 р. У праці йдеться про природу диктатури, посттоталітарну систему та майбутнє комунізму, своєрідність ідеології та політичну боротьбу. Есе являє собою роздуми автора над проблемою опозиції як джерела дисидентського руху, визначенням місця та ролі дисидентів у тогочасному суспільстві. Вагомим

аналітичним дослідженням є праця колишнього прем'єр-міністра та президента Чехії Вацлава Клауса (Václav Klaus) під назвою «Європа з погляду політика та економіста» (оригінальна назва – «Evropa pohledem politika, pohledem ekonoma»), яка вийшла в Празі 2001 року [Klaus, 2001]. Дана робота є аналізом процесу приєднання Чеської Республіки до Європейського економічного простору та єдиного ринку. Для аналізу формування чеської дипломатії постлистопадового періоду вагомий інтерес складає праця колишнього міністра закордонних справ Чехословаччини Їржі Дієнстбіра (Jiří Dienstbier) під назвою «Необхідність закордонної політики» (оригінальна назва – «Potřeba zahraniční politiky») [Dienstbier, 1989], у якій політик безпосередньо висвітлює важкий процес трансформації чеського посткомуністичного суспільства та держави загалом. Серед праць, виданих чеськими політиками, варто звернути увагу на книгу Гінека Файмона (Hynek Fajmon) (у 2001 – 2004 рр. – депутат парламенту Чеської Республіки від Громадянсько-демократичної партії, у 2004 – 2009 рр. – депутат Європарламенту) «Шлях Чеської Республіки до Європейського Союзу» (оригінальна назва – «Cesta České republiky do Evropské unie») [Fajmon, 2004]. Праця була видана у 2004 р. за підтримки чеського Центру демократії та культури.

Завершення доби радянського домінування у Центрально-Східній Європі відчутно посилює науковий інтерес до проблем сучасного розвитку даного регіону і Чехії, зокрема, з боку західних дослідників. Основним мотивом у проведенні політичними науковцями досліджень зовнішньої політики Чеської Республіки, безперечно, слід вважати сусідські та історичні зв'язки двох країн. Серед німецьких науковців необхідно згадати Германа Клементя (Hermann Clement), Ганса Лемберга (Hans Lemberg), Діетера Зігерта (Dieter Siegert), Петера Гоймоса (Peter Heumos), Йорга Конрада Гьонша (Jörg Konrad Hoensch). Неабияке значення у контексті нашого дослідження мають видання Німецького товариства закордонної політики (Deutsche Gesellschaft für Auswertige Politik). Зокрема, варто виділити працю «Заблокована демократія – Чеська Республіка через 20 років після Оксамитової революції» (оригінальна назва – «Blockierte Demokratie – die Tschechische Republik 20 Jahre nach der Samtenen Revolution») під редакцією Дженіфер Шевардо (Jennifer Schevardo) [Schevardo, 2009]. У ній проаналізовано етапи внутріполітичного розвитку Чеської Республіки, формування її зовнішньої політики та процес інтеграції країни до євроатлантичних структур у період після Оксамитової революції до 2009 року. Ще одним науковим інститутом Німеччини, що спеціалізується на дослідженні політичних процесів у Центрально-Східній Європі і, зокрема, на проблемах розпаду Чесько-Словацької Федеративної Республіки та розвитку чесько-словацьких відносин у контексті процесів європейської та євроатлантичної інтеграції є Федеральний центр політичної освіти (Bundeszentrale für politische Bildung).

Проблематику посткомуністичних трансформацій країн Центрально-Східної Європи займаються також британські науковці. Зокрема, варто виділити

Марка Марескю (Marc Maresceau) [Maresceau, 1993; 1997; 2001], у працях та публікаціях котрого йдеться про асоціацію, партнерство та розширення Європейського Союзу. Науковець аналізує відносини між ЄС та Центрально-Східною Європою у контексті нового геополітичного простору, зосереджуючись на стратегії розширення ЄС.

Серед науково-популярних видань про Центрально-Східну Європу варто виділити книгу польського історика та публіциста Казімежа Вуйчіцького «Ностальгія і політика. Есе про повернення до Центральної Європи» [Вуйчіцький, 2016]. В українському перекладі книга з'явилася у 2016 році. Автором проаналізовано окремі аспекти регіонального розвитку: історія та історична пам'ять, життя національних меншин, геополітичні та націотворчі процеси, етапи становлення самостійних держав на теренах колишнього соціалістичного табору тощо.

Однією з найбільш актуальних й досліджуваних проблем зовнішньої політики Чехії серед українських та чеських науковців є тема євроінтеграції. У контексті даної проблематики вартим уваги є дисертаційне дослідження української науковиці Лідії Кіцили «Зовнішньополітичні аспекти реалізації курсу Чеської Республіки на інтеграцію до Європейського Союзу» [Кіцила, 2004]. У роботі подано політологічний аналіз реалізації євроінтеграційного курсу Чеської Республіки у період від 1989 – 2004 рр. Таким чином, у праці висвітлено виключно один із напрямів зовнішньополітичної стратегії держави, а решта залишена поза увагою.

Варто відзначити потужну наукову роботу, проведenu у цьому напрямку Навчально-науковим інститутом євроінтеграційних досліджень Ужгородського національного університету. У колективній монографії «Філософія інтеграції» [Артьомов, 2011], підготовленій 2011 року науковцями Інституту євроінтеграційних досліджень та ряду інших вітчизняних навчальних закладів та наукових установ, зроблено акцент на соціально-філософській проблематиці інтеграції. У праці здійснено аналіз інтеграційних процесів та концепцій міжнародних відносин на сучасному геополітичному просторі. Під егідою цього ж інституту у 2008 р. вийшов навчальний посібник Світлани Мітряєвої «Європейська безпека і Україна» [Мітряєва, 2008], а у 2009 р. – праця «Міжнародна інтеграція» [Артьомов, 2009]. У теоретичній частині посібника подається огляд діяльності європейських та євроатлантичних інститутів безпеки, а також інститутів, що регулюють політику національної безпеки України і визначають місце нашої держави у регіональних і глобальних системах безпеки. Корисним довідниковим матеріалом для підготовки історичних та політологічних досліджень з міжнародної тематики є глосарій основних термінів та понять «Інститути ЄС і НАТО», виданий інститутом у 2007 р. [Інститути ЄС і НАТО, 2007].

У Чехії питання інтеграції Чеської Республіки до ЄС вивчаються як окремими науковцями, так і цілими дослідницькими інститутами. На увагу заслуговує передусім праця Павела Черноха (Pavel Černoch)

«Шлях до ЄС» [Černoch, 2003], яка вийшла в Празі 2003 року. У роботі проаналізований східний вектор розширення Європейського Союзу та процес приєднання до нього Чеської Республіки у період 1990 – 2004 рр. Вагомим дослідженням процесів євроінтеграції є праця Петра Фіали (Peter Fiala) та Маркети Пітрове (Marketa Pitrova) під назвою «Європейська унія» [Fiala, Pitrova, 2003], яка вийшла у Брно у 2003 р. за підтримки Інституту освіти, демократії та культури. Представляє собою інтерес також праця Петера Незвала (Peter Nezval) «Відносини Чеської Республіки з Європейським Союзом» (оригінальна назва – «Vztahy České republiky k Evropské unii») [Nezval, 2003].

Проблематика євроатлантичної інтеграції вивчається рядом українських та зарубіжних науковців. Проте аналіз процесу приєднання Чехії до Північноатлантичного альянсу у вітчизняній науці представлений недостатньо. У силу обставин ми вивчали дане питання на основі праць чеських та німецьких науковців. Зокрема необхідно виділити праці групи науковців Інституту міжнародних відносин у Празі: «Чеська Республіка та НАТО» (1996) [Česká Republika a NATO, 1996], «Чеська Республіка вступає до НАТО» (1998) [ČR vstupuje do NATO, 1998], «Чеська Республіка в НАТО» (1999) [ČR v NATO, 1999]. Ґрунтовним дослідженням є також експертне видання під назвою «10 років членства Чеської Республіки в НАТО» [Deset let členství České republiky v NATO, 2009], яке вийшло 2009 р. за підтримки Міністерства оборони Чеської Республіки. У виданні містяться матеріали про проведення громадської кампанії, спрямованої на підвищення інформаційної обізнаності громадян щодо переваг членства Чеської Республіки у Північноатлантичному альянсі. У дослідженні містяться аналітичні міркування рекомендаційного характеру, матеріали державних й громадських організацій з підтримки трансатлантичного курсу в зовнішній політиці, котрі зміцнюють аргументи на користь вступу Чехії до НАТО. Ними зможе скористатися й Україна, адже рано чи пізно питання євроатлантичного вибору стане актуальним і для країн, котрі на даний час намагаються дотримуватися позаблоковості.

Комплексним науковим виданням, в якому аналізовано ключові аспекти трансформаційних процесів у країнах Вишеградської четвірки є колективна монографія «Трансформаційні процеси в країнах Вишеградської групи та в Україні: порівняльний аналіз» за редакцією Григорія Перепелиці [Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз, 2013]. Дослідження є результатом кропіткої праці міжнародного авторського колективу, що складався з провідних українських, польських, словацьких та чеських експертів. Україномовне видання було видане за підтримки Міжнародного Вишеградського Фонду та Фонду Фрідріха Науманна в Україні та представлене Інститутом зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України. На особливу увагу заслуговує кандидатська дисертація Дмитра Мороза «Формування системи багатостороннього співробітництва країн-членів Вишеградської четвірки (1993 –

2003 рр.)» [Мороз, 2006], в якій дослідник аналізує діяльність Вишеградського об'єднання від часу його заснування і до вступу країн-членів об'єднання до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу. У праці проаналізовано причини та передумови заснування Вишеградської четвірки кризь призму геополітичних змін у країнах Європи. Автор дає оцінку першому етапу співробітництва між державами-членами Вишеградської групи. Серед зарубіжних науковців, які досліджують зовнішню політику Чехії у контексті Вишеградського співробітництва, необхідно виділити ще низку наступних: Міхал Копечек (Michal Kopeček) [Kopeček, 2003], Вікторія Котик (Victoria Kotyk) [Kotyk, 1993; 2000], Міхал Моцек (Michal Mocek) [Mocek, 1998; 2002], Александр Орт (Alexandr Ort) [Ort, 2004], Петр Павлік (Petr Pavlík) [Pavlík, 1992; 1993], Павел Чернох (Pavel Černoch) [Černoch, 2003].

Вивчення становлення та розвитку двостороннього міждержавного чесько-словацького співробітництва є важливим для формування зовнішньополітичних орієнтирів України. Сучасні відносини між Чеською і Словацькою республіками є прикладом проведення якісної зовнішньої політики двох суверенних країн. Проблема становлення, формування та розвитку чесько-словацьких відносин вже як двох суверенних держав привертає увагу як українських, так і зарубіжних дослідників. Серед українських науковців перше комплексне дослідження чесько-словацького міждержавного співробітництва представлено у монографії Віталія Андрейко «Специфіка становлення і розвитку чесько-словацьких міждержавних відносин 1990-х – початку 2000-х років» [Андрейко, 2011]. У даній праці автором проаналізовані процеси становлення і розвитку міжнародно-договірної бази, механізми, види та основні напрями міждержавного співробітництва Чеської Республіки і Словацької Республіки у 1990-х – 2005-х роках. Висвітлено особливості чесько-словацької співпраці на початку 1990-х років в умовах розпаду федерації. Науковець пропонує також виділити основні етапи розвитку двостороннього співробітництва у зовнішньополітичній та зовнішньоекономічній площинах.

Питання чесько-словацьких взаємин безперечно найбільш детально досліджене у працях чеських провідних науковців та висвічується у багатьох аналітичних статтях. Воно являється найбільш проблемним в історії чеського та словацького народів, що, власне, й підтверджує необхідність його дослідження для пошуків гармонізації двосторонніх чесько-словацьких відносин. Колективні дослідження даної проблематики проводяться у першу чергу науковцями Чеської та Словацької академії наук. Зокрема, вже згаданим вище Інститутом міжнародних відносин у Празі, а також Інститутом політичних наук Словацької академії наук. Вартою уваги є колективна монографія науковців Словацької академії наук «Словацько-чеські відносини у контексті Центральної Європи» (оригінальна назва – «Slovensko-české vzťahy v kontexte strednej Európy») під редакцією Зузани Полачкової [Poláčková, 2005]. Ґрунтовне дослідження чесько-словацьких взаємин після розпаду федерації проведене у праці Яна Ріхліка (Jan Rychlík) під назвою

«Розпад Чехословаччини. Чесько-словацькі відносини 1989–1992» (оригінальна назва – «Rozpad Československa. Česko-slovenské vzťahy 1989–1992») [Rychlík, 2002], яка вийшла у 2002 році у Братиславі. Специфіку чесько-словацьких відносин та окремі їх аспекти розглядають у своїх працях наступні чеські та словацькі науковці: Рудольф Сланський (Rudolf Slánský) [Slánský, 1999], Йозеф Станк (Jozef Stank) [Stank, 1999], Владімір Лешка (Vladimír Leška) [Leška, 2006], Ярослав Чешка (Jaroslav Češka) [Češka, 2013]. У своїх аналітичних статтях науковці висвітлюють зокрема проблеми спільного кордону та розподілу колишнього федерального майна.

Проблема українсько-чеських міждержавних відносин є на сьогоднішній день актуальною та цікавою зокрема для українських науковців, адже Чеська Республіка є для України певною зв'язковою ланкою із західним світом. У перші роки незалежності нашої держави саме Чеська Республіка виступала гарантом приєднання України до демократичної спільноти, зокрема вступу у регіональні та міжнародні організації. Сучасні українсько-чеські відносини перебувають у сфері наукових інтересів таких вітчизняних дослідників: Людмили Кіцили, Сергія Устича, Олени Цуп, Романа Корсака, Тетяни Федорчак та ін. [Павлишин, 2020, с. 339].

Серед досліджень з даної проблематики необхідно виділити дві монографії доктора історичних наук Романа Корсака: «Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991 – 2005 рр.» [Корсак, 2007] та «Політична і економічна співпраця України та Чехії в умовах трансформації суспільних відносин (2000 – 2012 рр.)» [Корсак, 2013]. На основі матеріалів Посольства України у Чеській Республіці автор праць робить аналіз процесу становлення українсько-чеського міждержавного співробітництва та окреслює перспективи їх розвитку на найближче десятиріччя. Однак, у працях подається в основному економічний аспект двостороннього співробітництва у форматі хронологічного огляду. У монографіях використані документи з Управління державного архіву Міністерства закордонних справ України (нині Галузевий державний архів МЗС України), датовані першою половиною 1990-х рр..

У контексті досліджуваної проблематики заслуговує на увагу дисертація кандидата історичних наук Олени Цуп «Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття» [Цуп, 2008]. У роботі висвітлено передумови становлення двосторонніх взаємин Чехії та України на початку 1990-х рр., визначено місце й роль рівнів, форм і механізмів співпраці центральних органів державної влади в системі міжнародних відносин. Автором дисертації опрацьовано та введено у науковий обіг важливі архівні документи з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України) та Галузевого державного архіву МЗС України (ГДА МЗС України) [Павлишин, 2020, с. 340].

Для повного і всебічного висвітлення досліджуваної проблеми автором проаналізовано значну кількість матеріалів періодичних видань України, Чехії, Словаччини та Німеччини. Зазначені

джерела потребували до себе критичного підходу, оскільки досить часто показували точку зору тих політичних сил, до яких мали приналежність. На увагу заслуговує науковий журнал «Зовнішні справи», тематична спрямованість якого направлена на висвітлення питань зовнішньої політики України, зовнішньоекономічних зв'язків, проблем розвитку міжнародних відносин і світової економіки, суспільно-політичного і духовного життя України, діяльності України в міжнародних організаціях. В підрубриках «Політика» або «Дипломатія» можна зустріти матеріали, що висвітлюють українсько-чеські стосунки на рівні конструктивного партнерства у сферах політичного, економічного, військового та гуманітарного співробітництва, перспективи співробітництва між Україною та країнами Вишеградської четвірки. Олексій Зарицький, радник Посольства України у Чеській Республіці у статті «В. 4 +» [Зарицький, 2008] висвітлює історію зародження Вишеградського об'єднання, досвід країн-учасниць на шляху до повноправного членства у євроатлантичних структурах та розглядає співпрацю країн-членів об'єднання у форматі В. 4 + Україна.

Важливим науковим осередком, котрий займається вивченням історії міжнародних зв'язків України є відділ історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України. Основний вектор діяльності підрозділу спрямований на дослідження європейського напрямку зовнішньої політики України та її участі в інтеграційних процесах, а також на методологічні питання всесвітньої історії та міжнародних відносин. Від початку часу здобуття Україною незалежності відділ видає періодичний міжвідомчий збірник наукових праць «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки», ановану історичну хроніку міжнародних відносин «Зовнішня політика України в умовах глобалізації», а також багатотомний енциклопедичний словник-довідник «Україна в міжнародних відносинах» [Рубльов, 2005, с. 493].

Інститут міжнародних відносин у Празі видає чотири рази на рік журнал «Міжнародні відносини» (оригінальна назва – «Mezinárodní vztahy»), у якому містяться аналітичні статті з проблематики міжнародних відносин у сфері інтеграції, економіки, безпеки та соціальної політики. Найбільш репрезентативними періодичними виданнями є такі щотижневі газети: «Молодий фронт сьогодні» (оригінальна назва – «Mladá fronta Dnes»), «Народні новини» (оригінальна назва – «Lidové noviny»), «Економічні новини» (оригінальна назва – Hospodářské noviny), «iСЬОГОДНІ» (оригінальна назва – «iDNES»), у яких зосереджено огляд найважливіших аналітичних матеріалів з питань суспільно-політичного розвитку Чеської Республіки. У даних виданнях публікуються аналітичні огляди з проблем

економічного та політичного співробітництва ЧР з країнами Вишеградської групи, НАТО, Європейським Союзом, Російською Федерацією і Україною. Газета «Lidové noviny» публікує інтерв'ю з посадовими особами, міністрами закордонних справ, прем'єр-міністрами, президентами Чеської Республіки, що дає змогу безпосередньо дізнатися позицію влади щодо конкретних питань внутрішньої та зовнішньої політики країни. Автором статті опрацьовано низку німецькомовних матеріалів, зокрема, інтернет-видань, аналітичних випусків та преси. У роботі використано матеріали таких інтернет-видань, як «Німецьке товариство зовнішньої політики» (оригінальна назва – DGPA «Deutsche Gesellschaft für Auswertige Politik»), «Інтернаціональна політика» (оригінальна назва – «Internationale Politik»), «Федеральний центр політичної освіти» (оригінальна назва – Bundeszentrale für politische Bildung) та статті найбільш відомої німецької аналітичної газети «Дзеркало» (оригінальна назва – «Der Spiegel»). Серед авторів аналітичних статей, котрі є дописувачами вищезазначених видань варто виділити наступних: Павлік П. (Pavlík P.) [Pavlík, 1992; 1993], Котик В. (Kotyk V.) [Kotyk, 1993; 2000], Грегер П. (Greger P.) [Greger, 1999], Шедівий Й. (Šedivý J.) [Šedivý, 1998], Шлосарчік І. (Šlosarčík I.) [Šlosarčík, 2001], Незвал П. (Nezval P.) [Nezval, 2003].

Висновки. На основі проведеного огляду праць українських та зарубіжних дослідників автор приходиться до висновку, що у більшості з них досліджується проблематика внутрішньополітичних трансформаційних процесів у Чеській Республіці. Основні здобутки лежать у площині політологічних, юридичних, економічних або культурологічних досліджень, позаяк комплексний та всебічний аналіз зовнішньополітичних трансформацій у країні не подається. На підставі здійсненого історіографічного аналізу автор доводить, що у науковій площині існує потреба об'єктивного, цілісного й ґрунтовного вивчення особливостей становлення та розвитку зовнішньої політики суверенної Чеської Республіки, зокрема, її стратегічних напрямів. Міжнародна політика є активним фактором формування міжнародних відносин, котрі, у свою чергу, постійно змінюються під її впливом. Відповідно, дана проблематика вимагає постійних подальших досліджень. Зокрема, автор у майбутніх наукових пошуках планує досліджувати дану проблематику крізь призму теорії планетарного дуалізму. Аналіз наукових праць американських, російських та азійських науковців відкриє нові погляди на Центральноєвропейський регіон та на перспективи його розвитку. Опрацьовані автором матеріали можуть бути використані для підготовки досліджень з історії міжнародних відносин Центрально-Східної Європи та з різних аспектів центральноєвропейської регіональної політики.

Список використаних джерел

- Bauer, J., 2018. *Nesamozřejmě Československo (1918 – 1992)*, Praha: Nakladatelství Brána, 358 s.
 Clement, H., 1997. Integration in Osteuropa vor den Hintergrund der Osterweiterung von NATO und EU., *Osteuropa-Institut München*, № 208, München, 20 s.
 Černoch, P., 2003. *Cesta do EU*, Praha, 159 s.

- Česká Republika a NATO. Historie vztahů ČR se Severoatlantickou aliancí. [Online]. Доступно: http://www.natoaktual.cz/ceska-republika-a-nato-0us-na_zpravy.aspx?y=na_summit/cr-a-nato.htm. (дата звернення 09.09. 2021).
- Česká Republika a NATO, 1996, Praha: UMV, 147 s.
- České národní zajmy, 1993, Praha: UMV, 72 s.
- Češka, J., 2013. Československo. Česká a Slovenská Federativní Republika. Přehled oficiální statistiky v letech 1980 – 1992. Díl I, Praha: Nakladatelství Futura, 493 s.
- ČR vstupuje do NATO, 1998, Praha: UMV, 131 s.
- ČR v NATO, 1999, Praha: UMV, 100 s.
- Deset let členství České Republiky v NATO, 2009, Praha: MOCR, 127 s.
- Dočkal, V., Fiala, P., 2007. Česká politika v Evropské unii. Evropský integrační proces a zajmy České republiky. Masarykova Univerzita: Mezinárodní politologický ústav, Brno, 187 s.
- Dienstbier, J., 1989. Potřeba zahraniční politiky. Československo 88: Sborník příspěvků pro mezinárodní symposium a dokumentu o jeho zmařeném a permanentním průběhu, Praha, s. 313–319.
- Emmert, F., 2019. Moderní české dějiny, Praha: Mladá fronta, 296 s.
- Emmert, F., 2019. Sametová revoluce – cesta ke svobodě, Brno: Nakladatelství Cpress, 266 s.
- Fajmon, H., 2004. Cesta České Republiky do Evropské Unie, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 170 s.
- Fiala, P., Pitrova, M., 2003. Evropska unie, Brno: CDK, 220 s.
- Greger, P., 1999. Zaslal Brusel České republice druhé varování? Mezinárodní politika. 11/1999. s. 9–10.
- Handl, V., Siegert, D., 2002. Ziele und Ergebnisse tschechischer Außenpolitik. Bundeszentrale für politische Bildung. 7 November. [Online]. Доступно: <https://www.bpb.de/izpb/9664/ziele-und-ergebnisse-tschechischer-aussenpolitik>. (дата звернення 09.09.2021)
- Havel, V., 1989. Moc bezmocných. Praha, 126 s.
- Havel, V., 2006. Prosim stručně. Rozhovor s Karlem Hvižďalou, poznámky, dokumenty, Praha: Gallery, 256 s.
- Kaniok, P., Pitrova, M., 2007. Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, process. Masarykova Univerzita: Mezinárodní politologický ústav, Brno, 245 s.
- Klaus, V., 2001. Evropa pohledem politika, pohledem ekonomů, Praha: CEP, 123 s.
- Kopeček, M., 2003. Víšegradské amplitudy. In: Vykoukal, J. a kol, Praha: Dokořán, s. 125–156.
- Korsak, R., Ilnytskyj, V., Hodia, I., 2018. Ukrainian-czech economic links: diplomacy, trade and tourism (the beginning of XXI century), *Baltic Journal of Economic Studies*, №. 4, p. 181–187.
- Kotyk, V., 1993. Střední Evropa a evropský integrační process. Česká republika v měnicí se Evropě. Praha: VSE, s. 107–125.
- Kotyk, V., 2000. Stručná bilance vývoje české zahraniční politiky. Mezinárodní vztahy. № 1, s. 47–60.
- Lemberg, H., 1993. Das Jahr 1919 in der Tschechoslowakei und Ostmitteleuropa. München, 261 s.
- Lemberg, H., Hoensch, J., 2001. Begegnung und Konflikt. Schlaglichter auf das Verhältnis von Tschechen, Slowaken und Deutschen 1815 – 1989, Bonn, 325 s.
- Leška, V., 2006. Slovensko 1993 – 2004. Léta obav a nadějí, Praha, 184 s.
- Leška, V., 2004. Česko – slovenské vztahy. Zahraniční politika České republiky 1993 – 2004. Úspěchy, problémy a perspektivy, Praha: UMV, s. 65–71.
- Ležák, Z., 2019. Sametová revoluce. Pád železné opony v komiksu, Brno: Nakladatelství Edika, 79 s.
- Maresceau, M., 1997. On Association, Partnership, Preaccession and Accesion, in *Enlarging the European Union. Relations between the EU and Central and Eastern Europe*. European institute, University of Ghent, London and New York, 125 p.
- Maresceau, M., 1993. East Central European states and the European Communities: the legal adaptation to the market economy. *Europe agreements: a new form of cooperation between the European Community and Central and Eastern Europe* / ed. P. Muller-Graf, Baden-Baden, p. 209–233.
- Maresceau, M., Lannon, E., 2001. The EU's enlargement and mediterranean strategies, *Relations between the EU and Eastern Europe*, p. 3–28.
- Mocek, M., 2002. Visegrad tahne proti Bruselu. *Mladá fronta Dnes*, 8 unor, s. 15–18.
- Mocek, M., 1998. Kavan a Geremek říkají, že oživují ducha Víšegradu, *Mlada fronta Dnes*, 22 srpna.
- Nezval, P., 2003. Vztahy České republiky k Evropské unii. Opava: Karviná, 234 s.
- Ort, A., 2004. Česká zahraniční politika, Plzeň, 400 s.
- Pavlík, P., 1992. Trnitá cesta k Evropské monetární unii, *Mezinárodní vztahy*, 4/1992, s. 74–79.
- Pavlík, P., 1993. Začleňování České republiky do evropských a světových hospodářských struktur. *Mezinárodní vztahy*. 2/1993, s. 20–23.
- Pick, O., Handl, V., 2004. Zahraniční politika Česke republiky 1993 – 2004: úspěchy, problémy a perspektivy, Praha, 268 s.
- Pick, O., Handl, V., 2005. Česká zahraniční politika 1993 – 2005 – od «navratu do Evropy» k evropeizaci. *Policy Paper*, Praha: UMV, 17 s.
- Pithart, P., Příhoda, P., 1999. Die abgeschobene Geschichte: ein politisch-historisches Lesebuch, München, 412 s.
- Poláčková, Z., 2005. Slovensko-české vztahy v kontexte strednej Európy. Ústav politických vied SAV, 496 s.
- Rychlík, J., 2012. Rozdělení Československa 1989 – 1992, Praha: Vyšehrad, 430 s.
- Rychlík, J., Zilynskyj, B., Magocsi, P., 2015. Dějiny Ukrajiny, Brno, Nakladatelství Lidové noviny, 524 s.
- Schevarado, J., 2009. Blockierte Demokratie – die Tschechische Republik 20 Jahre nach der Samtenen Revolution. Berlin, 24 s.
- DGPA Deutsche Gesellschaft für Auswertige Politik. № 8. [Online]. Доступно: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/12933/ssoar-2009-schevarado-blockierte_demokratie_die_tschechische.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2009-schevarado-blockierte_demokratie_die_tschechische.pdf. (дата звернення 10.09.2021).
- Simecka, M., 1989. Československo 1988 – šance do konce století. Československo 88: Sborník příspěvků pro mezinárodní symposium a dokumentu o jeho zmařeném a permanentním průběhu, Bratislava, s. 355–360.
- Slánský, R., 1999. Několik poznámek k vývoji a stavu česko-slovenských vztahů. *Mezinárodní politika*, № 12, s. 4.
- Stank, J., 1999. Slovensko-české vztahy v stredoeurópskom kontexte. *Mezinárodní politika*, № 12, s. 20–27.
- Šedivý, J., 1999. Stav české zahraniční politiky a její vyhledy pro rok 1998. *Mezinárodní politika*, № 1, s. 4–8.
- Šedivý, J., 1998. Rozšíření NATO a Česká republika. Mezi Madridským a Wasingtonským summitem, Praha: UMV, 131 s.
- Šlosarčík, I., 2001. Východní rozšíření Evropské unie. *Mezinárodní politologický ústav MU*, Brno, s. 172–194.

- Vesely, Z., 2005. *Dejiny české politiky v dokumentech*, Praha, 768 s.
- Vesely, Z., 2013. *Dějiny české zahraniční politiky*, Praha: Oeconomica, 535 s.
- Vesely, Z., 1999. *Přehled dějin českého státu*, Praha: VSE, 484 s.
- Vyklicky, R., 2001. Institucionální reforma EU po summitu v Nice. *Právník*. Praha, Č. 8, s. 827–841.
- Андрейко, В., 2005. Досвід чесько-словацького співробітництва в контексті інтеграційної стратегії України. *Studia Slavica*. Українсько-Словацькі діалоги: Історія, Ужгород: УЖНУ, с. 158–167.
- Андрейко, В., 2006. Система зовнішньоекономічного співробітництва ЧР і СР в період 1990-х – початку 2000-х років, *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Історія. Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», Випуск 16, с. 99–106.
- Андрейко, В., 2011. Специфіка становлення і розвитку чесько-словацьких міждержавних відносин 1990-х – початку 2000-х років, Ужгород: ЗакДУ, 247 с.
- Андрейко, В., 2017. Чеська і Словацька республіки в системі відносин країн Вишеградської четвірки «V4», *Східноєвропейський історичний вісник*, вип. 5, с. 216–224.
- Артёмов, І. та ін., 2009. *Міжнародна інтеграція: навчальний посібник*, Ужгород: Ліра, 2009, 472 с.
- Артёмов, І. та ін., 2011. *Філософія інтеграції*, Ужгород, 544 с.
- Артёмов, І., 2014. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України. *Український історичний збірник*, Вип. 17, с. 226–234.
- Бевзюк, С. та ін., 2010. *Країни Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації: монографія*, Ужгород: Редакційно-видавничий центр ЗакДУ, 368 с.
- Віднянський, С., 2003. Європейський вибір України та імперативи європейської інтеграції. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Вип. 9. Українська зовнішня політика: десять років незалежності, Київ, с. 72–86.
- Віднянський, С., Мартинов, А., 2009. *Об'єднана Європа: від мрії до реальності*. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу, Київ, 376 с.
- Віднянський, С., Приходько, В., Сюсько, І., 2003. Вплив процесів глобалізації та європейської інтеграції на національно-культурне життя слов'янського світу, *Джерелознавство, історія та культурологія слов'янських народів: XIII Міжнародний з'їзд славістів*, 15–21 серпня 2003, Любляна, Словенія. К.: Інститут історії України НАН України, с. 19–29.
- Вовканич, І., 2003. Постсоціалістична трансформація в Чеській Республіці: специфіка і етапи, *Карпатика*. Випуск 21. Політологічні студії: історія, теорія, практика, Ужгород: УЖНУ, с. 198–210.
- Вовканич, І., Сюсько, І., 1997. Трансформація суспільств в Чеській та Словацькій республіках. *Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної та Південно-Східної Європи (друга половина 80-х – перша половина 90-х років XX ст.)*: матеріали міжнародної наукової конференції, м. Ужгород, 26–27 вересня 1996 р., Ужгород, с. 108–117.
- Вуйчіцький, К., 2016. *Ностальгія і політика*. Есе про повернення до Центральної Європи / з польськ. пер. П. Гаврилишин, П. Гава, Брустури, 124 с.
- Зарицький, О., 2001. *Вацлав Гавел. Політичний портрет*. К., 129 с.
- Зарицький, О., 2008. В. 4 + . *Зовнішні справи*, №7, с. 18–22.
- Зеленько, Г., 2005. Вишеградська четвірка матиме на Заході те, що заробить на Сході: (Перспективи співпраці України та країн Вишеградської групи), *Політика і час*, №2, с. 38–46.
- Зеленько, Г., 2009. Роль екзогенних факторів в процесах оновлення політичного класу в країнах Центрально-Східної Європи, *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Вип. 17. Київ, с. 117–127.
- Зленко, А., 2001. Зовнішня політика незалежної України: десять років випробувань і здобутків. Виступ на науково-практичній конференції «Українська зовнішня політика та дипломатія: десять років незалежності», м. Київ, 19 квітня 2001 р., *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Випуск 5, с. 5–10.
- Калитко, С., Кравчук, О., 2017. Вивчення історії Чехії в Україні. *Нариси історії Чехії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*, Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», с. 310–368.
- Кірсенко, М., 1999. Східно-Центральна Європа: від ідеологічних фантомів до історичної реальності і геополітичної перспективи. *Україна і Польща у Східно-Центральній Європі: спадок і майбуття: збірник наукових праць міжнародної конференції*, м. Київ, 25–27 червня 1999 р., Київ, с. 26–29.
- Кіцила, Л., 2004. *Зовнішньополітичні аспекти реалізації курсу Чеської Республіки на інтеграцію до Європейського Союзу: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.04*. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Львів, 18 с.
- Кіш, С., 1998. Європа у пошуках нової ідентичності: Інституціоналізація процесів інтеграції країн Центрально-Східної Європи, *Нова політика*, № 3, с. 3–18.
- Кіш, С., 1998. Специфіка демократичного переходу в Угорщині в загальноєвропейському контексті. *Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми: матеріали конференції*, м. Ужгород, 7 жовтня 1997 р., Ужгород, с. 75–82.
- Кіш, С., 2003. Приклади конструктивної співпраці України з країнами Вишеградської групи, *Досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для України: аналітичні оцінки*, Ужгород, с. 74–80.
- Кіш, С., 2004. Новий кордон – нова модель відносин. Інтеграція країн Центральної Європи до ЄС: геополітичні наслідки для України, *Політика і час*, №6, с. 65–73.
- Кіш, С., 2008. *Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції*, Ужгород, 440 с.
- Клаус, В., 1995. 10 економічних заповідей XXI століття. *Україна в числах: Звіт за 1994 р.*: Екон. бюл., № 14, с. 1–4.
- Климончук, В., 2020. Передумови та інституціоналізація взаємовідносин влади і опозиції в країнах Центрально-Східної Європи (на прикладі країн Вишеградської групи): досвід для України. *Політичне життя*. № 2, с. 12–18.
- Колесник, В., Горбачевська Г., 1994. *Криза і крах тоталітарної соціалістичної системи в країнах Центральної і Південно-Східної Європи*, Луцьк, 123 с.
- Копійка, В., 2002. *Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу*, Київ, 253 с.
- Копійка, В., 2005. *Європейський Союз: досвід розширення і Україна*, Київ: Юридична думка, 448 с.
- Корсак, Р., 2007. *Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991 – 2005 рр.*, Ужгород, 208 с.
- Корсак, Р., 2013. Дослідження міждержавної співпраці України та Чехії у працях зарубіжних вчених (поч. XXI ст.), *Ужгородські чеські наукові читання: історія, культура, політика, право: Наук. зб.*, Ужгород, с. 222–230.

- Корсак, Р., 2013. *Політична і економічна співпраця України та Чехії в умовах трансформації суспільних відносин (2000 – 2012 рр.)*, Ужгород, 518 с.
- Кравчук, О., Поп І., 2017. На рубежі тисячоліть: Чехія наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Нариси історії Чехії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», с. 286–309.
- Кравчук, О., 2017. «Оксамитова революція». Суспільно-політичні і економічні реформи в Чехії у 1989 – 1992 рр., *Нариси історії Чехії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*, Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», с. 275–285.
- Лемак, В., Копча В., 2018. Захист демократії в Чеській республіці: аргументи конституційної юриспруденції, *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*, № 2, с. 22–37.
- Лемак, В., 2002. *Державно-правова реформа в Чехословаччині в умовах постсоціалістичної модернізації й поділу федерації*, Ужгород, 248 с.
- Лемак, В., 2013. Правова система в Чеській Республіці: уроки для України, *Ужгородські чеські наукові читання: історія, культура, політика, право*: Наук. зб., Ужгород, с. 133–140.
- Мартинов, А., 2006. Вишеградський блок перед новими випробуваннями, *Демократична Україна*, № 196, с. 4.
- Мартинчук, І., 2006. Регіональне співробітництво країн Центрально-Східної Європи, *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету*. Випуск 11. Луцьк: ВДУ ім. Л.Українки, с. 148–153.
- Мартинчук, І., 2007. Основні аспекти внутрішньої політики Словацької Республіки в 1993 – 1998 рр., *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Наукові записки РДГУ. Випуск 11, Рівне, с. 187–197.
- Мелешенко, Т., 2015. Історіографічні дослідження постаті Вацлава Гавела та суспільно-політичного життя Чехословаччини, *Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки*, Вип. 79, с. 190–202.
- Мелешенко, Т., 2015. Розвиток і консолідація громадянського суспільства у Чехословаччині кінця 80-х початку 90-х рр. ХХ ст., *Гілея: науковий вісник*, Вип. 94, с. 110–114.
- Мельникова, І., Мартинов, А., 2001. Розвиток відносин України з країнами Центральної та Південно-Східної Європи (90-ті роки ХХ ст.), *Україна і Європа (1990 – 2000), Україна в міжнародних відносинах з країнами Центральної та Південно-Східної Європи*: анотована історична хроніка, ч. 1, Київ, с. 254.
- Мельниченко, Б., 2012. *Політико-правові перетворення в Центрально-Східній Європі наприкінці ХХ ст. (на матеріалах Польщі, Чехії та Словаччини)*, Львів: ЛьвДУВС, 204 с.
- Мітряєва, С. та ін., 2014. *Співробітництво з країнами Вишеградської четвірки як інструмент європейської інтеграції та модернізації України: аналіт. доп.*, сер. «Міжнародні відносини», вип. 3, Київ: НІСД, 128 с.
- Мітряєва, С., 2008. *Європейська безпека і Україна: навчальний посібник*, Ужгород, 222 с.
- Мороз, Д., 2004. Етапи співробітництва країн-членів Вишеграду, *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: Міжвідомчий збірник наукових праць*, вип. 13, Київ: Ін-т історії України НАНУ, с. 207–215.
- Мороз, Д., 2006. *Формування системи багатостороннього співробітництва країн-членів Вишеградської четвірки (1991 – 2004 рр.)*: дис. ... канд. іст. наук. 07.00.02 НАН України; Інститут історії України, Київ, 206 с.
- Мотрук, С., 2010. Політичні кризи в Чехословаччині другої половини ХХ ст.: погляд із сьогодення, *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. № 19, с. 71–86.
- Мотрук, С., 2019. Парадигма Чехословацької державності: концепції та чинники (1914 – 1918 рр.), *Історія та історіографія в Європі*. Вип. 6: Ідеології та практики націоналізму і ксенофобії у Східній Європі, Київ, с. 78–89.
- Мотрук, С., 2020. Міграція українців до Чеської Республіки в умовах європейських інтеграційних процесів ХХІ ст., *Європейські історичні студії*, № 15, с. 61–76.
- Павлишин, Л., 2020. Документи про становлення та розвиток дипломатичних відносин між Україною та Чеською Республікою у фондах Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України (1991 – 2005 рр.), *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*, вип. 1 (42), с. 339–348.
- Перепелиця, Г., 2003. *Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи*, Київ, 256 с.
- Політична трансформація НАТО та стратегія подальшого розширення. Виклики та перспективи для України, 2008.* Упоряд: О. Коломієць, В. Мартинюк, Київ, 84 с.
- Політична трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник, 2016.* Упоряд. Лендєл, М., Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 464 с.
- Приходько, В., 1999. *«Ніжна революція» в Чехословаччині та формування нової внутрішньої і зовнішньої політики країни*, Ужгород, 95 с.
- Приходько, В., 2004. Становлення нової політичної системи Чеської Республіки в умовах трансформаційної кризи середини 90-х рр. ХХ ст., *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, вип. 13, с. 162–178.
- Рубльов, О., 2005. Інститут історії України, *Енциклопедія історії України у 5 томах*. Т. 3, Київ: Наукова думка, с. 490–494.
- Салата, О., 2019. Історичний досвід розбудови Чеської незалежної держави в умовах демократичних реалій 90-х років ХХ ст., *Київські історичні студії*, № 2, с. 83–88.
- Стародуб, Т., 2004. Процеси формування центральноєвропейської ідентичності як невід'ємної складової європейської ідентичності в контексті вступу країн Центральної Європи до ЄС, *Грані*, № 4, с. 113–118.
- Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз, 2013.* За ред. Г. Перепелиці, Київ, 302 с.
- Устич, І., Чучка, О., Жулканич, О., 1998. Інтеграційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи. *Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми, перспективи*, Ужгород, 436 с.
- Федорчак, Т., 2012. *Політична трансформація Чеської Республіки: внутрішні та зовнішні виміри*. Івано-Франківськ, 543 с.
- Цуп, О., 2008. *Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст.*: дис. ... к. і. н. 07.00.02. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, Тернопіль, 265 с.

References

Andrejko, V., 2005. Dosvid ches`ko-slovacz`kogo spivrobotny`czstva v konteksti integracijnoyi strategiyi Ukrayiny` [Experience of Czech-Slovak cooperation in the context of Ukraine's integration strategy]. *Studia Slavistica. Ukrayins`ko-Slovacz`ki dialogy`: Istoriya, Uzhgorod*: UzhNU, s. 158–167. (in Ukrainian).

- Andrejko, V., 2006. Sy'stema zovnishn'oeconomichnogo spivrobitny'cztva ChR i SR v period 1990-x – pochatku 2000-kh rokov [The system of foreign economic cooperation between the Czech Republic and the Slovak Republic in the 1990s - early 2000s.], *Naukovy'j visny'k Uzhgorod's'kogo universy'tetu. Seriya: Istorya. Uzhhorod: Vy'davny'cztvo UzhNU «Goverla», Vy'pusk 16, s. 99–106.* (in Ukrainian).
- Andrejko, V., 2011. *Specy'fika stanovlennya i rozvy'tku ches'ko-slovacz'ky'kh mizhderzhavny'kh vidnosy'n 1990-x – pochatku 2000-x rokov* [The specifics of the formation and development of Czech-Slovak interstate relations in the 1990s - early 2000s], Uzhhorod: ZakDU, 2011, 247 s. (in Ukrainian).
- Andrejko, V., 2017. Ches'ka i Slovacz'ka respubliky' v sy'stemi vidnosy'n krayin Vy'shegrads'koyi chetvirky' «V4» [The Czech and Slovak Republics in the system of relations of the Visegrad Four V4], *Schidnoyevropejs'ky'j istory'chny'j visny'k*, vy'p. 5, s. 216–224. (in Ukrainian).
- Art'omov, I. ta in., 2009. *Mizhnarodna integraciya* [International integration]: navchal'ny'j posibny'k, Uzhhorod: Lira, 2009, 472 s. (in Ukrainian).
- Art'omov, I. ta in., 2011. *Filosofiya integraciyi* [Philosophy of integration], Uzhhorod, 544 s. (in Ukrainian).
- Art'omov, I., 2014. Regional'na polity'ka krayin Vy'shegrads'koyi chetvirky': dosvid dlya Ukrainy' [Regional policy of the Visegrad Four countries: experience for Ukraine], *Ukrayins'ky'j istory'chny'j zbirny'k*, Vy'p. 17, s. 226–234. (in Ukrainian).
- Bevzyuk, Ye. ta in., 2010. *Krayiny' Central'no-Schidnoyi Yevropy' v umovax globalizaciyi* [Central and Eastern European countries in the context of globalization]: monografiya, Uzhgorod: Redakcijnno-vy'davny'chy'j centr ZakDU, 368 s. (in Ukrainian).
- Vidnyans'ky'j, S., 2003. Yevropejs'ky'j vy'bir Ukrainy' ta imperaty'vy' yevropejs'koyi integraciyi. [The European choice of Ukraine and the imperatives of European integration], *Naukovy'j visny'k Dy'plomaty'chnoyi akademiyi Ukrainy'*, Vy'p. 9. *Ukrayins'ka zovnishnya polity'ka: desyat' rokov nezalezhnosti*, Kyiv, s. 72–86. (in Ukrainian).
- Vidnyans'ky'j, S., Marty'nov, A., 2009. *Ob'yednana Yevropa: vid mriyi do real'nosti* [United Europe: from dream to reality. Historical essays on the founding fathers of the European Union]. *Istory'chni nary'sy' pro bat'kiv-zasnovny'kiv Yevropejs'kogo Soyuzu*, Kyiv, 376 s. (in Ukrainian).
- Vidnyans'ky'j, S., Pry'chod'ko, V., Syus'ko, I., 2003. Vply'v procesiv globalizaciyi ta yevropejs'koyi integraciyi na nacional'no-kul'turne zhy'ttja slov'yans'kogo svitu [The impact of globalization and European integration on the national and cultural life of the Slavic world]. *Dzhereloznavstvo, istorya ta kul'turologiya slov'yans'ky'x narodiv: XIII Mizhnarodny'j z'yizd slavistiv, 15–21 serpnya 2003, Lyublyana, Sloveniya*, Kyiv: Insty'tut istoriyi Ukrainy' NAN Ukrainy', s. 19–29. (in Ukrainian).
- Vovkany'ch, I., 2003. Postsocialisty'chna transformaciya v Ches'kij Respublici: specy'fika i etapy' [The post-socialist transformation in the Czech Republic: the specificity and stages]. *Karpaty'ka*. Vy'pusk 21. Politologichni studiyi: istorya, teoriya, prakty'ka. Uzhhorod: UzhNU, s. 198–210. (in Ukrainian).
- Vovkany'ch, I., Syus'ko, I., 1997. Transformaciya suspil'stv v Ches'kij ta Slovacz'kij respublikakh [Transformation of societies in the Czech and Slovak republics]. *Social'no-ekonomichni ta etnopolity'chni zminy' v krayinakh Central'noyi ta Pivdenno-Schidnoyi Yevropy' (druga polovy'na 80-x – persha polovy'na 90-kh rokov XX st.): materialy' mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi, m. Uzhgorod, 26–27 veresnya 1996 r.*, Uzhhorod, s. 108–117. (in Ukrainian).
- Vujchicz'ky'j, K., 2016. *Nostal'giya i polity'ka* [Nostalgia and politics. Essays about returning to Central Europe]. *Ese pro povernennya do Central'noyi Yevropy' / z pol's'k. per. P. Gavry'ly'shy'n, P.Gava, Brustury'*, 124 s. (in Ukrainian).
- Zary'cz'ky'j, O., 2001. *Vaczlav Gavel. Polity'chny'j portret* [Vaclav Havel. Political portrait], Kyiv, 129 s. (in Ukrainian).
- Zary'cz'ky'j, O., 2008. V. 4 +, *Zovnishni spravy*, №7, s. 18–22. (in Ukrainian).
- Zelen'ko, G., 2005. Vy'shegrads'ka chetvirka maty'me na Zakhodi te, shho zaroby't' na Sxodi: (Perspekty'vy' spivpraci Ukrainy' ta krayin Vy'shegrads'koyi grupy') [The Visegrad Four will have in the West what they will earn in the East: (Prospects for cooperation between Ukraine and the Visegrad Group countries)], *Polity'ka i chas*, №2, s. 38–46. (in Ukrainian).
- Zelen'ko, G., 2009. Rol' ekzogenny'kh faktoriv v procesax onovlennya polity'chnogo klasu v krayinax Central'no-Schidnoyi Yevropy'. [The role of exogenous factors in the processes of renewal of the political class in Central and Eastern Europe]6 *Suchasna ukrayins'ka polity'ka. Polity'ky' i politology' pro neyi*. Vy'p. 176 Kyiv, s. 117–127. (in Ukrainian).
- Zlenko, A., 2001. Zovnishnya polity'ka nezalezhnoyi Ukrainy': desyat' rokov vy'probuvan' i zdobutkiv [Foreign policy of independent Ukraine: ten years of trials and achievements]. Vy'stup na nauko-vo-prakty'chnij konferenciyi «Ukrayins'ka zovnishnya polity'ka ta dy'plomatiya: desyat' rokov nezalezhnosti», m. Ky'viv, 19 kvitnya 2001r. *Naukovy'j visny'k Dy'plomaty'chnoyi akademiyi Ukrainy'*, Vy'pusk 5, s. 5–10. (in Ukrainian).
- Kaly'tko, S., Kravchuk, O., 2017. Vy'vchennya istoriyi Chekhiyi v Ukraini. *Nary'sy' istoriyi Chekhiyi* [Essays on the history of the Czech]: navchal'ny'j posibny'k dlya studentiv vy'shhy'kh navchal'ny'kh zakladiv, Vinny'cya: TOV «Nilan-LTD», s. 310–368. (in Ukrainian).
- Kirsenko, M., 1999. *Skhidno-Central'na Yevropa: vid ideologichny'kh fantomiv do istory'chnoyi real'nosti i geopolity'chnoyi perspekty'vy'* [East-Central Europe: from ideological phantoms to historical reality and geopolitical perspective]. *Ukrayina i Pol'shha u Skhidno-Central'nij Yevropi: spadok i majbuttya: zbirny'k naukovy'kh prac' mizhnarodnoyi konferenciyi, m. Ky'viv, 25–27 chervnya 1999 r.*, Kyiv, s. 26–29. (in Ukrainian).
- Kicy'la, L., 2004. Zovnishn'opolity'chni aspekty' realizaciyi kursu Ches'koyi Respubliky' na integraciyu do Yevropejs'kogo Soyuzu [Foreign policy aspects of the implementation of the Czech Republic's course towards integration into the European Union]: avtoref. dy's... na zdobuttya nauk. stupenya kand. polit. nauk: 23.00.04. L'viv. nacz. un-t im. I. Franka, L'viv, 18 s. (in Ukrainian).
- Kish, Ye., 1998. *Yevropa u poshukakh novoyi identy'chnosti: Insty'tucionalizaciya procesiv integraciyi krayin Central'no-Schidnoyi Yevropy'* [Europe in search of a new identity: Institutionalization of integration processes in Central and Eastern Europe], *Nova polity'ka*, №3, s. 3–18. (in Ukrainian).
- Kish, Ye., 1998. Specy'fika demokrats'chnogo perekhodu v Ugorshhy'ni v zagal'noyevropejs'komu konteksti [The specifics of the democratic transition in Hungary in the European context]. *Doslidzhennya istoriyi social'no-ekonomichnogo rozvy'tku krayin Central'noyi ta Pivdenno-Schidnoyi Yevropy'*: suchasny'j stan, problemy': materialy' konferenciyi, m. Uzhgorod, 7 zhovtnya 1997 r., Uzhgorod, s. 75–82. (in Ukrainian).
- Kish, Ye., 2003. *Pry'klady' konstrukty'vnoyi spivpraci Ukrainy' z krayinamy' Vy'shegrads'koyi grupy'* [Examples of constructive cooperation of Ukraine with the Visegrad Group countries]. *Dosvid krayin Vy'shegrads'koyi chetvirky' na shlyakhu do YeS: mozhly'vosti dlya Ukrainy': anality'chni ocinky'?* Uzhgorod, s. 74–80. (in Ukrainian).

Kish, Ye., 2004. Novy`j kordon – nova model` vidnosy`n. Integraciya krayin Central`noyi Yevropy` do YeS: geopolity`chni naslidky` dlya Ukrainy` [A new border is a new model of relations. Integration of Central European countries into the EU: geopolitical consequences for Ukraine]? *Polity`ka i chas*, №6, s. 65–73. (in Ukrainian).

Kish, Ye., 2008. *Central`na Yevropa v suchasnij sy`stemi yevroregional`noyi integraciyi* [Central Europe in the modern system of Euroregional integration], Uzhgorod, 440 s. (in Ukrainian).

Klaus, V., 1995. *10 ekonomichny`x zapovidej XXI stolittya* [10 economic commandments of the XXI century], Ukrayina v chy`slakh: Zvit za 1994 r.: Ekon. byul., №14, s. 1–4. (in Ukrainian).

Kly`monchuk, V., 2020. Peredumovy` ta insty`tucionalizaciya vzayemovidnosy`n vlady` i opozy`ciyi v krayinakh Central`no-Skhidnoyi Yevropy` (na pry`kladi krayin Vy`shegrads`koyi grupy`): dosvid dlya Ukrainy` [Preconditions and institutionalization of the relationship between the government and the opposition in the countries of Central and Eastern Europe (on the example of the Visegrad Group countries): experience for Ukraine], *Polity`chne zhy`ttya*, №2, s. 12–18. (in Ukrainian).

Kolesny`k, V., Gorbachevs`ka G., 1994. *Kry`za i krakh totalitarnoyi socialisty`chnoyi sy`stemy` v krayinakh Central`noyi i Pivdenno-Skhidnoyi Yevropy`* [Crisis and collapse of the totalitarian socialist system in the countries of Central and South-Eastern Europe], Lucz`k, 123 s. (in Ukrainian).

Kopijka, V., 2002. *Rozshy`rennya Yevropejs`kogo Soyuzu. Teoriya i prakty`ka integracijnogo procesu* [Enlargement of the European Union. Theory and practice of the integration process], Kyiv, 253 s. (in Ukrainian).

Kopijka, V., 2005. *Yevropejs`ky`j Soyuz: dosvid rozshy`rennya i Ukrayina* [The European Union: the experience of enlargement and Ukraine], Kyiv: Yury`dy`chna dumka, 448 s. (in Ukrainian).

Korsak, R., 2007. *Ukrayins`ko-ches`ke mizhderzhavne spivrobitny`ctvo v 1991 – 2005 rr.* [Ukrainian-Czech interstate cooperation in 1991 – 2005], Uzhgorod, 208 s.

Korsak, R., 2013. Doslidzhennya mizhderzhavnoyi spivpraci Ukrainy` ta Chekhiyi u pracnykh zarubizhny`kh vcheny`kh (poch. XXI st.) [Research of interstate cooperation between Ukraine and the Czech Republic in the works of foreign scientists (early XXI century)], *Uzhgorods`ki ches`ki naukovi chy`tannya: istoriya, kul`tura, polity`ka, pravo*: Nauk. zb., Uzhgorod, s. 222–230. (in Ukrainian).

Korsak, R., 2013. *Polity`chna i ekonomichna spivpracya Ukrainy` ta Chekhiyi v umovax transformaciyi suspil`ny`kh vidnosy`n (2000 – 2012 rr.)* [Political and economic cooperation between Ukraine and the Czech Republic in the conditions of transformation of public relations (2000 – 2012)], Uzhgorod, 518 s. (in Ukrainian).

Kravchuk, O., Pop I., 2017. *Na rubezhi ty`syacholit`: Chekhiya napry`kinci XX – na pochatku XXI st.* [At the turn of the millennium: Czech Republic at the end of the XX – XXI century], Nary`sy` istoriyi Chekhiyi: navchal`ny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`kh navchal`ny`kh zakladiv, Vinny`cya: TOV «Nilan-LTD», s. 286–309. (in Ukrainian).

Kravchuk, O., 2017. «Oksamy`tova revolyuciya». *Suspil`no-polity`chni i ekonomichni reformy` v Chekhiyi u 1989 – 1992 rr.* [“Velvet Revolution”. Socio-political and economic reforms in the Czech Republic in 1989 – 1992.], Nary`sy` istoriyi Chekhiyi: navchal`ny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`kh navchal`ny`kh zakladiv, Vinny`cya: TOV «Nilan-LTD», s. 275–285. (in Ukrainian).

Lemak, V., Kopcha V., 2018. *Zakhy`st demokratiyi v Ches`kij respubliki: argumenty` konsty`tucijnoyi yury`sprudenciyi* [Protection of democracy in the Czech Republic: arguments of constitutional jurisprudence], *Yury`dy`chny`j chasopy`s Nacional`noyi akademiyi vnutrishnix sprav*, №2, s. 22–37. (in Ukrainian).

Lemak, V., 2002. *Derzhavno-pravova reforma v Chekhoslovachchy`ni v umovakh postsocialisty`chnoyi modernizaciyi j podilu federaciyi* [State and legal reform in Czechoslovakia in the conditions of post-socialist modernization and division of the federation], Uzhgorod, 248 s. (in Ukrainian).

Lemak, V., 2013. *Pravova sy`stema v Ches`kij Respubliki: uroky` dlya Ukrainy`* [The legal system in the Czech Republic: lessons for Ukraine]. *Uzhgorods`ki ches`ki naukovi chy`tannya: istoriya, kul`tura, polity`ka, pravo*: Nauk. zb., Uzhgorod, s. 133–140. (in Ukrainian).

Marty`nov, A., 2006. *Vy`shegrads`ky`j blok pered novy`my` vy`probuvannyamy`* [Visegrad block before new tests], *Demokraty`chna Ukrayina*, №196, s. 4. (in Ukrainian).

Marty`nchuk, I., 2006. *Regional`ne spivrobitny`ctvo krayin Central`no-Skhidnoyi Yevropy`* [Regional cooperation of Central and Eastern European countries], *Zbirny`k navchal`no-metody`chny`kh materialiv i naukovy`kh statej istory`chnogo fakul`tetu*. Vy`pusk 11, Lucz`k: VDU im. L. Ukrayinky`, s. 148–153. (in Ukrainian).

Marty`nchuk, I., 2007. *Osnovni aspekty` vnutrishn`oyi polity`ky` Slovacz`koyi Respubliky` v 1993 – 1998 rr.* [The main aspects of the domestic policy of the Slovak Republic in 1993 – 1998]. *Aktual`ni problemy` vitchy`znyanoi ta vsesvitn`oyi istoriyi*. *Naukovi zapysky` RDGU*. Vy`pusk 11, Rivne, s. 187–197. (in Ukrainian).

Meleshhenko, T., 2015. *Istoriografichni doslidzhennya postati Vaczlava Gavela ta suspil`no-polity`chnogo zhy`ttya Chekhoslovachchy`ny`* [Historiographical researches of the figure of Vaclav Havel and the socio-political life of Czechoslovakia], *Literatura ta kul`tura Polissya*. Seriya: Istory`chni nauky`, Vy`p. 79, s. 190–202. (in Ukrainian).

Meleshhenko, T., 2015. *Rozvy`tok i konsolidaciya gromadyans`kogo suspil`stva u Chekhoslovachchy`ni kincy 80-kh pochatku 90-kh rr.* [The development and consolidation of civil society in Czechoslovakia in the late 80's and early 90's. XX century]. *XX st., Gileya: naukovy`j visny`k*, Vy`p. 94, s. 110–114. (in Ukrainian).

Me`ny`kova, I., Marty`nov, A., 2001. *Rozvy`tok vidnosy`n Ukrainy` z krayinamy` Central`noyi ta Pivdenno-Skhidnoyi Yevropy` (90-ti roky` XX st.)* [Development of Ukraine's relations with the countries of Central and South-Eastern Europe (90s of the XX century)]. *Ukrayina i Yevropa (1990 – 2000)*, *Ukrayina v mizhnarodny`x vidnosy`nakh z krayinamy` Central`noyi ta Pivdenno-Skhidnoyi Yevropy`*: anotovana istory`chna khronika, Ch.1, Kyiv, s. 254. (in Ukrainian).

Me`ny`chenko, B., 2012. *Polity`ko-pravovi peretvorennya v Central`no-Skhidnij Yevropi napry`kinci XX st. (na materialax Pol`shhi, Chekhiyi ta Slovachchy`ny`)* [Political and legal transformations in Central and Eastern Europe in the late twentieth century. (Based on materials from Poland, the Czech Republic and Slovakia)], L`viv: L`vDUVS, 204 c. (in Ukrainian).

Mitryayeva, S. ta in., 2014. *Spivrobitny`ctvo z krayinamy` Vy`shegrads`koyi chetvirky` yak instrument yevropejs`koyi integraciyi ta modernizaciyi Ukrainy`* [Cooperation with the countries of the Visegrad Group as an instrument of European integration and modernization of Ukraine]: analit. dop., ser., «Mizhnarodni vidnosy`ny`», vy`p. 3, Kyiv: NISD, 128 s. (in Ukrainian).

Mitryayeva, S., 2008. *Yevropejs`ka bezpeka i Ukrayina* [European security and Ukraine]: navchal`ny`j posibny`k, Uzhgorod, 222 s. (in Ukrainian).

Moroz, D., 2004. Etapy` spivrobitny`chtva krayin-chleniv Vy`shegradu [Stages of cooperation of Visegrad member countries], *Mizhnarodni zv'yazky` Ukrayiny` : naukovy poshuky` i znakhidky`*: Mizhvidomchy`j zbirny`k naukovy`kh prac` , vy`p.13, Kyiv: In-t istoriyi Ukrayiny` NANU, s. 207–215. (in Ukrainian).

Moroz, D., 2006. Formuvannya sy`stemy` bagatostoronn`ogo spivrobitny`chtva krayin-chleniv Vy`shegrads`koyi chetvirky` (1991 – 2004 rr.) [Formation of the system of multilateral cooperation of the Visegrad Four member countries (1991 – 2004)]: dy`s. ... kand. ist. nauk. 07.00.02 NAN Ukrayiny`; Insty`tut istoriyi Ukrayiny` , Kyiv, 206 s. (in Ukrainian).

Motruk, S., 2010. Polity`chni kry`zy` v Chekhoslovachchy`ni drugoyi polovy`ny` XX st.: poglyad iz s`ogodennya [Political crises in Czechoslovakia in the second half of the XX century: a view from the present], *Mizhnarodni zv'yazky` Ukrayiny` : naukovy poshuky` i znakhidky`*, №19, s. 71–86. (in Ukrainian).

Motruk, S., 2019. Parady`gma Chekhoslovacz`koyi derzhavnosti: koncepciyi ta chy`nny`ky` (1914 – 1918 rr.) [Czechoslovak state paradigm: concepts and factors (1914 – 1918)], *Istoriya ta istoriografiya v Yevropi*. Vy`p.6: Ideologiyi ta prakty`ky` nacionalizmu i ksenofobiyi u Skhidnij Yevropi. Kyiv, s. 78-89. (in Ukrainian).

Motruk, S., 2020. Migraciya ukrayinciv do Ches`koyi Respubliky` v umovakh yevropejs`ky`kh integracijny`kh procesiv XXI st. [Migration of Ukrainians to the Czech Republic in the European integration processes of the XXI century]. *Yevropejs`ki istory`chni studiyi*, №15, s. 61–76. (in Ukrainian).

Pavly`shy`n, L., 2020. Dokumenty` pro stanovlennya ta rozvy`tok dy`plomaty`chny`kh vidnosy`n mizh Ukrayinoyu ta Ches`koyu Respublikoyu u fondakh Galuzevogo derzhavnogo arkhivu Ministerstva zakordonny`kh sprav Ukrayiny` (1991 – 2005 rr.) [Documents on the formation and development of diplomatic relations between Ukraine and the Czech Republic in the funds of the Sectoral State Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (1991 – 2005)]. *Naukovy`j visny`k Uzhgorods`kogo universy`tetu*, seriya «Istoriya», vy`p. 1 (42), s. 339–348. (in Ukrainian).

Perepely`cya, G., 2003. *Genezy`s konfliktiv na postkomunisty`chnomu prostori Yevropy`* [Genesis of conflicts in the post-communist space of Europe], Kyiv, 256 s. (in Ukrainian).

Polity`chna transformaciya NATO ta strategiya podal`shogo rozshy`rennya. Vy`kly`ky` ta perspekty`vy` dlya Ukrayiny` [The political transformation of NATO strategy for further expansion. Challenges and perspectives for Ukraine], 2008. Uporyad: O. Kolomyecz`, V. Marty`nyuk, Kyiv, 84 s. (in Ukrainian).

Polity`chni transformaciyi u krayinakh Central`noyi Yevropy` napry`kinci XX - na pochatku XXI stolit` [Political transformations in the countries of Central Europe in the late XX – early XXI centuries]: Navchal`ny`j posibny`k, 2016. Uporyad. Lend`el, M., Uzhgorod: Poligrafcentr «Lira», 464 s. (in Ukrainian).

Pry`khod`ko, V., 1999. «Nizhna revolyuciya» v Chekhoslovachchy`ni ta formuvannya novoyi vnutrishn`oyi i zovnishn`oyi polity`ky` krayiny` ["Gentle revolution" in Czechoslovakia and the formation of a new domestic and foreign policy], Uzhgorod, 95 s. (in Ukrainian).

Pry`khod`ko, V., 2004. Stanovlennya novoyi polity`chnoyi sy`stemy` Ches`koyi Respubliky` v umovax transformacijnoyi kry`zy` seredy`ny` 90-kh rr. XX st. [Formation of a new political system of the Czech Republic in the conditions of the transformation crisis of the mid-90s of the twentieth century], *Mizhnarodni zv'yazky` Ukrayiny` : naukovy poshuky` i znakhidky`*, vy`p. 13, s. 162–178. (in Ukrainian).

Rubl`ov, O., 2005. *Insty`tut istoriyi Ukrayiny` . Ency`klopediya istoriyi Ukrayiny` u 5 tomakh* [Institute of History of Ukraine. Encyclopedia of the History of Ukraine in 5 volumes], t. 3, Kyiv: Naukova dumka, s. 490–494. (in Ukrainian).

Salata, O., 2019. Istory`chny`j dosvid rozbudovy` Ches`koyi nezaleznoyi derzhavy` v umovakh demokraty`chny`kh realij 90-kh rokiv XX st. [Historical experience of building the Czech independent state in the democratic realities of the 90s of the XX century], *Ky`yivs`ki istory`chni studiyi*, №2, s. 83–88. (in Ukrainian).

Starodub, T., 2004. Procesy` formuvannya central`noyevropejs`koyi identy`chnosti yak nevid`yemnoyi skladovoyi yevropejs`koyi identy`chnosti v konteksti vstupu krayin Central`noyi Yevropy` do YeS [The processes of formation of the Central European identity as an integral part of the European identity in the context of the accession of the Central European countries to the EU], *Grani*, №4, s. 113–118. (in Ukrainian).

Transformacijni procesy` u krayinakh Vy`shegrads`koyi grupy` ta Ukrayini: porivnyal`ny`j analiz [Transformation processes in the Visegrad Group countries and Ukraine: a comparative analysis], 2013. Za red. G. Perepely`ci, Kyiv, 302 s. (in Ukrainian).

Usty`ch, I., Chuchka, O., Zhulkany`ch, O., 1998. *Integracijni procesy` v krayinakh Central`no-Skhidnoyi Yevropy`* [Integration processes in the countries of Central and Eastern Europe]. Doslidzhennya istoriyi social`no-ekonomichnogo rozvy`tku krayin Central`noyi ta Pivdenno-Skhidnoyi Yevropy` : suchasny`j stan, problemy` , perspekty`vy` , Uzhgorod, 436 s. (in Ukrainian).

Fedorchak, T., 2012. *Polity`chna transformaciya Ches`koyi Respubliky` : vnutrishni ta zovnishni vy`miry`* [Political transformation of the Czech Republic: internal and external dimensions], Ivano-Frankivs`k, 543 s. (in Ukrainian).

Czup, O., 2008. *Ches`ka Respublika i Ukrayina v mizhderzhavny`kh vidnosy`nakh kincy` XX – pochatku XXI st.* [The Czech Republic and Ukraine in interstate relations of the late XX - early XXI centuries]: dy`s. ... k. i. n. 07.00.02. L`vivs`ky`j nacional`ny`j un-t im. Ivana Franka, Ternopil`, 265 s. (in Ukrainian).

SUMMARY

FOREIGN POLICY OF THE CZECH REPUBLIC THROUGH THE PRISM OF HISTORIOGRAPHY

Liubov Pavlyshyn

Candidate of History, Associate Professor of the History of Hungary and European integration, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

The article analyzes the situation of research problems of formation and development of foreign policy of the Czech Republic in the works of Ukrainian and foreign researchers. The scientific problem attracts considerable interest of specialists in the field of international relations, because it is relevant and unstable. The article summarizes the new

material on the research topic of historiography. The purpose of this article is to analyze the state of development of our research in domestic and foreign historiography. To achieve this goal, the author considered the bulk of the scientific literature on the foreign policy of the sovereign Czech Republic. For the objective disclosure of the topic by the author, the literature was distributed according to the problem principle. The development of international relations of the CEE countries in the post-communist period and the Czech Republic, in particular, was covered in many scientific and popular science works. Among foreign researchers, the author singles out mainly Czech, Slovak, German and British. Such an ethno-geographical number of scientists is due to the specifics of the geopolitical location of the Czech Republic. Ukrainian researchers were viewed through the prism of domestic foreign policy. The article presents an analysis of scientific research in the field of the following issues: general transformational transformations in the CEE region, formation of the sovereign Czech Republic and national policy, experience of integration into the European Union and NATO, Visegrad cooperation, development of Czech-Slovak relations and formation of Ukrainian-Czech interstate cooperation. To fully and comprehensively cover the research problem, the author used a significant amount of material from periodicals in Ukraine, the Czech Republic, Slovakia and Germany. A review of the works used by domestic and foreign researcher's shows that the vast majority of publications raise general questions about the course of domestic political transformation processes in the field of political science, economic or cultural research.

Keywords: *historiography, foreign policy, Czech Republic.*